

ZONELE GRI ÎN CONFRUNTAREA SUA-CHINA

Mihai DUDĂU

Facultatea de Științe Socio-Umane,
Departamentul de Științe Politice, Relații Internaționale și Studii Europene
Masterat: Diplomația Apărării
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

Abstract: *China is beating the United States in the “gray zone,” where a state attempts to make gains at the expense of a strategic competitor by using tactics that, while aggressive, remain below the level that usually triggers conventional military retaliation.*

Keywords: Maritime, power, sea, influence, economic

Introducere

De-a lungul sutelor de ani, marea a constituit cea mai rapidă cale de răspândire a civilizației, dovedindu-se a fi în același timp o formă de dominare a lumii continentale, dar și maritime.

Au existat cazuri în care dominarea lumii s-a făcut pașnic, printr-o dominare civilizațională, fapt explicat ca urmare a diferenței foarte mari de cultură, dar au existat bineînțeles și etape în care aceasta dominare s-a realizat prin intermediul forței.

Cei care au deținut puterea maritimă, însă, au folosit acest atribut încă din cele mai vechi timpuri pentru a-și extinde controlul asupra căilor de comunicații maritime, pentru a proteja utilizarea resurselor acestora dar, în același timp, și pentru a bloca comunicațiile maritime ale inamicului.

Așa cum observa și Adrian Filip în cartea dedicată acestei probleme, “această putere a fost și este exercitată pentru proiecția forței asupra uscatului, dar a fost utilizată cu succes și ca bază de lansare a atacurilor aeriene asupra forțelor terestre sau navale ale inamicului”.¹

Lucrurile s-au schimbat între timp, iar la momentul actual controlul asupra apelor nu mai poate fi obținut prea ușor și, în același timp, nicio putere nu mai este dispusă să aloce atâtea resurse pentru stăpânirea unei mări.

Astfel se poate trage concluzia că a deține controlul mărilor este o noțiune care „se referă mai mult la perioadele de conflict, în timp de pace acest control putându-se realiza prin deținerea unui procent mare din comerțul maritim”.²

¹ *Puterea maritimă – factor de influență în evoluția umanității*, Editura Direcției Hidrografice Maritime, Constanța, 2011, p. 35.

² *Ibidem*, p. 155.

Prin urmare, unul din factorii esențiali ai puterii maritime este mai ales astăzi comerțul, acesta oferind resurse care se pot răsfrânge, mai târziu, asupra dezvoltării puterii maritime.

Un singur lucru nu s-a schimbat odată cu trecerea anilor: puterea maritimă a rămas întotdeauna o forță vitală, capabilă să ridice națiuni la rang de puteri dominante, care a marcat evoluția generală a civilizațiilor sau, dimpotrivă, a dus la prăbușirea lor.

Bineînțeles, trebuie evitată confunzia ei cu forța navală sau cu capacitățile militare navale ale unui stat, puterea maritimă reprezentând mai degrabă „suma capabilităților statului de a-și implementa interesele în oceanul planetar folosind întinsul acestuia pentru dezvoltarea activităților politice, economice și militare, pentru atingerea obiectivelor naționale”.¹

În plus, puterea maritimă nu este doar apanajul marilor puteri care au capacitatea de a construi, instrui și menține flote imense, ci este un atribut al țărilor care prezintă serioase interese maritime, constientizant, atât la nivelul conducerii statului, cât și al națiunii, importanța pe care o are marea pentru existența și dezvoltarea unui popor.

Altfel spus, „totalitatea mijloacelor prin care o țară își exercită drepturile sale în exploatarea domeniului maritim, pentru a obține toate foloasele economice, politice și militare, se cheamă Putere Maritimă.”²

Forțele navale sau puterea navală reprezintă un element indispensabil al ei, sau instrumentul principal prin care se realizează aplicarea acesteia, mijlocul de realizare a scopurilor urmărite pentru valorificarea facilităților și oportunităților oferite prin utilizarea mării, cât și a celor pe care aceasta le oferă.

În acest caz, avuția națională este elementul de bază în crearea și susținerea unei flote, ca parte componentă a puterii navale și condiție obligatorie a existenței unei puteri maritime.

Astăzi, când mărire influențează în mod covârșitor viața a peste jumătate din populația globului, Statele Unite, Federația Rusă și China au statutul de superputeri, în primul rând, datorită forței maritime pe care au fost capabili să o construiască.

După stabilirea granițelor continentale, aceste state au început goana după exploatarea resurselor submarine pentru a acoperi cerințele economiei următorilor 20-30 de ani, iar cele mici au încercat să își prezerve rezervele submarine pe care nu sunt în măsură să le exploateze în prezent.

„În definitiv, puterea maritimă este unul din motoarele dezvoltării societății și a statelor, fiind în același timp un element de presiune asupra geopoliticii lumii, iar statele maritime, care sunt în măsură să pună în practică acest concept, pot ridica nivelul general de dezvoltare al națiunii respective”.³

Importanța poziției geografice

În ceea ce privește primul aspect legat de poziția geografică, statul chinez nu beneficiază de această oportunitate, China fiind situată în regiunea Asia de Est și de Sud-Est, are o suprafață de 9.573.000 km², egală cu cea a Europei.

Oare suprafața uriașă pe care se întinde China are capacitatea de înlocui faptul că acest stat nu are ieșire la mare sau ocean? Acest aspect îl vom descoperi pe parcursul acestei lucrări.

¹ *Ibidem*, p. 11.

² Ioan Bălănescu, Conferință intitulată „Puterea maritimă ca factor de civilizație și de apărare națională”, ținută la Liga Navală Română, 1928, *apud* Adrian Filip, *op. cit.*, p. 70.

³ Adrian Filip, *Puterea maritimă – factor de influență în evoluția umanității*, Editura Direcției Hidrografice Maritime, Constanța, 2011, p.157.

Cu siguranță, faptul că statul chinez este unul dintre cele mai mari puteri continentale din lume constituie un element esențial pentru dezvoltarea Chinei, inclusiv în procesul de devenire a Chinei putere maritimă la nivel mondial.

Analizând statele europene și valoarea pe care o va avea în viitor puterea maritimă, China se hotărăște să mute centrul de dezvoltare al țării: “Viața Chinei se va conecta cu oceanul, deci cu lumea largă.”¹, mai mult decât atât, oamenii care sunt la conducerea Chinei au conștientizat faptul că “viitoarea bătălie economică se va da pe ocean.”²

Potențialul Chinei continentale devine un factor care determină statul chinez să își îndrepte atenția către partea maritimă, parte care avea să consacre mult mai bine comerțul și puterea de care dispune China.

Coasta maritimă a Chinei se întinde de la granița cu Coreea de Nord, în nord, cu Vietnam la sud și are o lungime de 14.500 km².

China este marginită de Marea Chinei de Est, Golful Corean, Marea Galbenă și Marea Chinei de Sud.

Taiwan este separat de continent prin strâmtoarea Taiwan.

Așadar, China își transformă partea de coastă în motorul dezvoltării sale.

Bineînțeles, legătura dintre China continentală și partea de coastă este una destul de strânsă, în ciuda faptului că între cele două regiuni există o discrepanță referitoare la dezvoltarea și dinamica economiei, care în partea de coastă a Chinei este mult mai alertă.

Legătura dintre cele două regiuni este reprezentată de următorul lucru: “coasta este puternică în măsura în care reprezintă și exprimă o forță care, în principal, vine dinspre uscat. Coasta pune în valoare, modelează, dar ea nu se poate substitui uscatului.”³

În cadrul acestei lucrări vom acorda o atenție deosebită a trei elemente care fundamentează puterea maritimă a Chinei. Primul aspect este legat de capacitatea de guvernare sau buna guvernare.

Capacitatea guvernamentală

Având în vedere puternicele schimbări economice la care China a luat parte și la care a contribuit în mare măsură, se poate preciza faptul că „schimbarea economică bruscă a condus imediat la schimbarea politică.”⁴

În ceea ce privește politica externă a Chinei, se remarcă faptul că acest stat nu și-a schimbat modul de guvernare în ceea ce privește mediul extern „politica externă a Chinei este una defensivă și nu s-a schimbat prea mult față de epoca Războiului Rece. Astfel, China încearcă să influențeze evoluția vecinilor săi, prin modalitățile pe care regimul le consideră esențiale pentru dezvoltarea sa.”⁵

Puterea economică a Chinei arată că acest stat se află pe o traiectorie puternică de dezvoltare din punct de vedere material. În consecință, China profită din punct de vedere

¹ Paul Dobrescu, *Geopolitica*, București, Editura comunicare.ro, 2013, p. 202.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, p. 203.

⁴ William H. Overholt, *Asia, America, and the Transformation of Geopolitics*, Cambridge University Press, New York, 2008, p. 29.

⁵ Andrew J. Nathan, Andrew Scobell, *How China sees America. The Sum of Beijing's Fears*, 2012, p. 2.

politic de avantajele puterii sale economice pentru a trimite semnale către exterior¹, așa cum afirmă și Ron Huisken, expert în domeniul de apărare a Chinei.

Mai mult decât atât, politica deschisă a Chinei față de importuri permit acesteia să fructifice fluxurile de capital, tehnologie și gestionare a competențelor.

Toate aceste aspecte și reformele politice importante au declanșat modernizarea Chinei, acest stat și-a însușit un spirit antreprenorial de excepție, a transformat comerțul într-un pion al puterii sale continentale și maritime, a ajuns la o rată ridicată de economii și investiții „mai mult de 40 % din PIB”.

Este vizibilă capacitatea de acțiune a Chinei la nivel local și regional, care are un rol crucial în dezvoltarea țării și gestionarea economiei.

Guvernarea de la nivel provincial, județean și municipal „comandă 70% din bugetul de stat și au strategii de dezvoltare autonome.”² Se remarcă, de asemenea, tendința puternică a Chinei spre centralizare, prin ierarhia și rețelele partidului comunist care oferă numeroase dispoziții la nivel înalt, menite să creeze reacții la nivelul societății. China folosește această structură pentru a facilita transformarea la nivel național.

În plus, China a arătat interes și față de sistemul educației, „dovedind o puternică sete de alfabetizare (rata de mai mult de 80 % în 1997).”³

Așadar, politicile și guvernarea înțeleaptă a Chinei bazate pe deschiderea treptată a economiei și societății au fost esențiale în procesul de promovare rapidă și susținută.

Toate aceste lucruri reprezintă un fundament prielnic pentru nevoia Chinei de dezvoltare a puterii maritime și pentru nevoia sa de a-și proiecta puterea în întreaga lume.

Capacitatea economică și tehnologică

Un alt aspect care trebuie analizat este capacitatea economică și tehnologică a Chinei de a susține o flotă comercială și o putere navală, componente de bază ale dezvoltării puterii maritime.

În mod evident, puterea economică și tehnologică a Chinei înflorește vizibil atât datorită resurselor importante cât și datorită unor strategii de dezvoltare a Chinei.

Așadar, unul dintre factorii care contribuie la expansiunea economică și tehnologică este reprezentat de corporațiile transnaționale, prin intermediul cărora se produce o expansiune directă la nivel de cunoștințe.

China apelează la strategia de atragere a investițiilor străine directe, care au devenit modalități eficiente de acces la cunoștințele din mediul străin.

Acest lucru prezintă un dublu avantaj și anume: obținerea unui personal de înaltă calitate format în străinătate și atragerea acestuia înapoi, în țară. Personalul cu experiență în tehnologiile avansate și management pleacă din țările străine pentru a deveni personal de bază pe piața internă a întreprinderilor.

China susține promovarea schimburilor și cooperarea economică, academică și tehnologică atât pe plan intern, cât și extern.

¹ Ben Blanchard, Chris Buckley, *China says defense spending rise slows to 7.5 percent*, <http://www.reuters.com/article/idUSTRE6230A720100304>. (accesat în 12 februarie 2016).

² Jean-Eric Aubert, Carl Dalhman, *China's Development Strategy: The Knowledge and Innovation Perspective*, World Bank Institute, 2000, p. 161.

³ *Ibidem*, p. 11.

Firmele străine organizează de multe ori seminarii internaționale, ateliere de lucru și sesiuni de formare care facilitează schimbul și cooperarea între China și comunitatea internațională.

O altă strategie este reprezentată de implementarea noilor tehnologii, inclusiv a proceselor de producție și a tehnicilor de management.¹ Așadar, noile tehnologii stimulează creșterea economică și aduce firmele din China la un nivel ridicat, competitiv, în planul internațional de productivitate.

În ceea ce privește puterea navală a Chinei putem preciza faptul că acest stat a construit o flotă navală modernă care include: submarine, vase de luptă, portavioane și distrugătoare.

Scopul Chinei este evident, acest stat “dorește să fie o placă turnantă între puterile continentale și cele oceanice, folosind datele sale naturale: imensa întindere continentală care ocupă masa de teren dintre Asia Centrală și Oceanul Pacific, și larga deschidere către cel mai mare ocean al lumii.”²

În acest caz, se poate concluziona faptul că statul chinez va declanșa dezvoltarea sa și în direcția maritimă, și, mai mult decât atât, devenind un pilon important între puterile continentale și cele oceanice își va valorifica dreptul de a impune reguli și condiții colaborării continentale sau oceanice.

Dorința de dezvoltare a unui potențial naval este evidentă deoarece, China a achiziționat tehnologia necesară dotării flotei aeriene și navale.

Așadar, China devine un criteriu semnificativ în ceea ce privește evoluția altor state, deoarece economia sa este în plină expansiune.³

Evident, asistăm la o perioadă de transformare economică remarcabilă, în care economia trece prin procese de schimbare rapide, iar China este unul dintre principalii factori care determină acest lucru.⁴

China poate reprezenta o amenințare, întrucât urmărește atât dezvoltarea unor forțe navale care să asigure controlul liniilor maritime, cât și edificarea unor capacități defensive, de tipul minelor marine și rachetelor sol-navă, pentru a împiedica o potențială blocare a accesului ei la resursele energetice, în eventualitatea unui conflict cu Taiwanul.

China urmărește construirea de baze navale și stabilirea de legături strategice ce sugerează o dublă destinație – atât defensivă, cât și ofensivă – pentru protejarea intereselor sale energetice și sprijinirea obiectivelor de securitate.

Investițiile importante pe care China le-a făcut în ceea ce privește armamentul a propulsat acest stat către o putere economică și militară enormă.

Evident, puterea navală, economia care se dezvoltă într-un mod dinamic, resursele și puterea militară ajută statul chinez să devină o putere maritimă de importanță mondială.

Această ascensiune a Chinei indică fără îndoială dorința de poziționare în mijlocul activității mondiale.⁵

Economia Chinei are la bază o serie de piloni care o ajută să se dezvolte rapid și continuu, aceștia sunt: exporturile, piața imobiliarelor și nu în ultimul rând piața de lux.

¹ *Ibidem*, p. 139.

² *Ibidem*, pp. 203-204.

³ Nicolae Dolghin, *Geopolitica. Dependențele de resursele energetice*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2011, p. 16.

⁴ White, Hugh, <http://www.eastasiaforum.org/> 2009/08/13/the-geostrategic-implications-of-chinas-growth/, (accesat în 12 februarie 2016).

⁵ <http://geopolitics.ro/china-intre-a-fi-si-nu-a-fi-prima-putere-economica-a-lumii/>, (accesat în 12 februarie 2016).

„Dacă din punct de vedere economic China încă se află pe locul doi, din punct de vedere al pieței de lux. China se află de ceva timp în fruntea clasamentului, surclasând SUA.”¹

Purtătorul de cuvânt al vămilor Zheng Yuesheng a declarat că: “Exporturile Chinei au crescut în 2013 cu 7,9%, la 2.210 miliarde dolari, în timp ce importurile au crescut cu 7,3%, la 1.950 miliarde. Excedentul comercial a crescut astfel cu 12,8% în 2013, la 260 miliarde dolari - după o creștere de aproape 50% anul precedent.

În total, volumul comerțului extern a progresat cu 7,6% în 2013 (la 4.160 miliarde dolari), sub obiectivul guvernamental de 8%. Cu acest nivel record, este aproape confirmat ca Beijingul a detronat Statele Unite pentru prima oară, anul trecut, ca prima economie mondială în termeni de schimburi comerciale (excluzând serviciile).”²

Cu siguranță, implementarea acestor strategii de dezvoltare stau la baza creării unei flote comerciale și a unei puteri navale care au capacitatea de a susține transformarea Chinei într-o putere maritimă la nivel mondial.

Aspectele pe care le-am analizat mai sus arată, evident, faptul că statul chinez profită de orice șansă și oportunitate de a progresa, de a-și valorifica resursele, de a-și crește continuu performanțele în toate domeniile, de a-și proiecta puterea la nivel mondial.

Tocmai de aceea, China nu a ezitat să se transforme într-o putere maritimă importantă, deoarece și-a creat condiții prielnice lucrând mai întâi la crearea de performanță în plan intern și apoi la propagarea acesteia în întreaga lume. Nevoia Chinei de a-și proiecta puterea reiese și din faptul că acest stat nu s-a mulțumit cu statutul de putere continentală, a dorit obținerea performanței și ca putere maritimă, lucru pe care l-a realizat cu succes.

Diplomația maritimă

Cu toate că este considerată a doua putere a lumii, datorită forței economice, venitul pe cap de locuitor este chiar și de 10 ori mai mic decât în Japonia și în Statele Unite ale Americii.

Din cauza nivelului scăzut de trai, China este obligată să exporte fiind într-o oarecare măsură dependentă de consumatorii din Occident.

Exporturile pe marile rute comerciale maritime sunt dominate de Forțele Navale Americane. Acest lucru forțează Beijing să investească resursele sale pentru a construi o flotă navală modernă pentru a-și proteja interesele.

În afară de aspectele economice, China se confruntă cu grave probleme interne în zona de este a teritoriului care este locuită de grupuri minoritare.

Controlul acestei regiuni înseamnă minusuri economice enorme pentru China. Fragmentarea internă este accentuată de presiunile externe de la vecini iar spre deosebire de SUA, China trebuie să lupte cu rivali regionali puternici precum Japonia, Rusia și India.

Resursele militare și economice sunt afectate chiar și de vecinii mai puțin influenți precum Taiwan, Coreea de Sud, Indonezia, Pakistan și Vietnam.

Disputele maritime ale Chinei se încadrează în trei categorii distincte.

Primul tip de litigiu se centrează pe suveranitatea teritorială legată de disputa cu Japonia în baza delimitărilor teritoriale maritime din zona Insulele Senkaku / Diaoyu și conflictele cu

¹ <http://geopolitics.ro/china-intre-a-fi-si-nu-a-fi-prima-putere-economica-a-lumii/>, (accesat în 12 februarie 2016).

² <http://economie.hotnews.ro/stiri-finante-1638022-1-china-revendica-locul-prima-putere-comerciala-mondiala-afirmand-depasit-sua-2013.htm>, (accesat în 12 februarie 2016).

Filipine, Vietnam, Malaezia, Brunei, și Taiwan legate de drepturile maritime ale acestor țări în conformitate cu legile adoptate în 1982.

Cel de-al doilea tip de dispute maritime vizează operațiunile navelor străine în zona economică exclusivă a Chinei, inclusiv a Armatei Navale SUA care provind din neconcordanța interpretărilor celor două state a legilor definite de UNCLOS (United Nations Convention on the Law of the Sea).

Cel mai recent incident, a avut loc în decembrie 2013, când a fost evitată în ultimul moment, la doar 100 de metri, o coliziune dintre un vas al Chinei și un altul aparținând Armatei Navale SUA.

Asiaticii au susținut că nava americanilor a depășit distanța permisă de 30 de mile, în timp ce din perspectiva adversă se propagă ideea că episodul a avut loc în apele internaționale și că acțiunile Chinei au reprezentat o provocare pentru libertatea de navigare.

Cea de-a treia categorie de litigiu, poate fi mai degrabă descrisă ca o competiție, este de asemenea între China și SUA dar presupune o suprafață mai mare și este mult mai strategic vizând accesul neîngrădit și libertatea de manevră ale Statelor Unite de-a lungul periferiei maritime a Chinei.

Rivalitatea dintre cele două state, în primul lanț de insule, are riscul unei ciocniri accidentale care este îngrijorătoare pentru că s-ar pune problema schimbării balanței de putere în regiune.

Pe măsura ce capacitățile militare ale Chinei cresc și contestă supremația militară a SUA în Pacificul de Vest, multe țări din regiune se simt tot mai vulnerabile și nerăbdătoare.

Există mari îndoieli cu privire la capacitatea și voința Statelor Unite de a proteja pacea și stabilitatea în regiune.

Legat de conflictele cu țările apropiate, la finele anului 2013, Ministrul Japonez al Apărării a declarat că incursiunile maritime în apele teritoriale japoneze din jurul arhipelagului Senakaku amenință pacea: “Cred că intruziunile Chinei în teritoriile (apele teritoriale, n.r.) din jurul insulelor Senkaku constituie o zonă gri” între “perioada de pace și situația de urgență.”¹

De altfel, Japonia își exprimă constant îngrijorarea legată de creșterea puterii maritime a Chinei și denunță ”comportamentul periculos” al țării vecine.

Disputa asupra teritoriului și jurisdicția maritimă este o sursă majoră de creștere a tensiunilor și instabilității mondiale.

Riscul unui conflict este major între China și Japonia iar implicarea SUA ar fi inevitabilă din cauza obligațiilor de reciprocă securitate care decurg din Tratatul SUA-Japonia.

Poporul chinez a conștientizat cât de importantă este puterea maritimă a țării iar mulți oameni încă trebuie să aprofundeze acest subiect.

Această dezvoltare are două direcții de opinie în rândul chinezilor: unii se simt ambițioși iar ceilalți, pe de altă parte, au o stare de anxietate.

Statutul de putere maritimă nu înseamnă neapărat obținerea unei poziții avantajoase în disputele cu celelalte țări, ci include stăpânirea celor mai avansate tehnologii maritime și capacitatea de a găsi un echilibru între explorarea maritimă și normele ecologice impuse.

¹ <http://www.mediafax.ro/externe/conflictul-china-japonia-incursiunile-chinei-in-apele-teritoriale-japoneze-ameninta-pacea-11578947>, (accesat în 12 februarie 2016).

Referitor la diplomație, China, încearcă să abordeze o politică externă bazată pe o bună înțelegere cu țările vecine.

Stabilitatea regională este necesară pentru dezvoltarea țării iar în acest sens sunt demarate mai multe evenimente diplomatice care să contribuie la relații constructive și pașnice.

Concluzii

În urma aspectelor discutate în cadrul acestei lucrări reiese în mod clar ascensiunea rapidă a Chinei.

Mai mult decât atât, China a reușit să devină o putere continentală bazată pe resursele importante pe care le deține, lucru care a fost perfect pentru transformarea acestui stat și într-o putere maritimă.

Având în vedere influența Chinei la nivel mondial putem concluziona că statul chinez este o putere de ale cărei decizii și mișcări ține seama o lume întreagă.

Așa cum am precizat și pe parcursul lucrării China are nevoie de puterea sa maritimă, deoarece în acest fel își poate proiecta influența la nivel mondial.

Beneficiind de elementele de bază pe care trebuie să le dețină o putere maritimă: structura geografică a țării, capacitatea de guvernare sau, într-un limbaj actual, bună guvernare, resursele naturale, puterea navală, capacitate economică și tehnologică, infrastructura portuară, conștiința maritimă a poporului, flota comercială, instituțiile de învățământ de marină și diplomația maritimă China își atinge pas cu pas, obiectivul de a deveni una dintre cele mai importante puteri maritime ale lumii.

Bibliografie:

1. Aubert, Jean-Eric; Dahlman, Carl, *China's Development Strategy: The Knowledge and Innovation Perspective*, World Bank Institute, 2000.
2. Blanchard, Ben, Buckley, Chris, *China says defense spending rise slows to 7.5 percent*, <http://www.reuters.com/article/id US TRE6230A720100304>; (accesat în 12 februarie 2016).
3. Dobrescu, Paul, *Geopolitica*, București, Editura comunicare.ro, 2003.
4. Dolghin, Nicolae, *Geopolitica. Dependentele de resursele energetice*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2009.
5. Filip, Adrian, *Puterea maritimă – factor de influență în evoluția umanității*, Editura Direcției Hidrografice Maritime, Constanța, 2011.
6. Filip, Adrian, *Puterea navală, componentă a geopoliticii maritime universale; Atlantism vs. Euroasianism*, Editura Sitech, Craiova, 2013.
7. Mullen, Adam Mike, conferința intitulată „Puterea Maritimă încotro, în secolul 21”, ținută în fața cursanților Colegiului Naval de Război, Newport, 31 august 2015.
8. Tangredi, Sam J., *Globalization and maritime power*, Institute for Național Strategic Studies, Național Defense University, 2013.
9. Till, Geoffrey, *Strategia Maritimă și epoca nucleară*, Editura Universitatii Naționale de Apărare, București, 2012.
10. <http://geopolitics.ro/china-intre-a-fi-si-nu-a-fi-putere-economica-a-lumii/>; (accesat în 12 februarie 2016).

11. <http://economie.hotnews.ro/stiri-finante-16380221-china-revendica-locul-prima-putere-comerciala-mondiala-afirmand-deposit-sua-2013.htm>; (accesat în 12 februarie 2016).
 12. White, Hugh, <http://www.eastasiaforum.org/2009/08/13/the-geostrategic-implications-of-chinas-growth/>; (accesat în 12 februarie 2016).
 13. <http://www.mediafax.ro/externe/conflictul-china-japonia-incursiunile-chinei-in-apele-teritoriale-japoneze-ameninta-pacea-11578947>; (accesat în 16 februarie 2016).
 14. www.chinafocus.com; (accesat în 12 februarie 2016).
 15. www.bjreview.com.cn (China's National English News Weekly); (accesat în 12 februarie 2016).
 16. <http://economie.hotnews.ro/stiri-finante-16380221-china-revendica-locul-prima-putere-comerciala-mondiala-afirmand-deposit-sua-2013.html>; (accesat în 12 februarie 2016).
 17. <http://prosistemhaha.wordpress.com/2011/08/30/china-isi-arata-coltii/>; (accesat în 12 februarie 2016).
 18. <http://geopolitics.ro/china-si-noua-ordine-mondiala/>; (accesat în 12 februarie 2016).
 19. <http://www.ziare.com/international/china/china-isi-intareste-dominatia-in-regiunea-asia-pacific-inca-un-portavion-1278461>; (accesat în 12 februarie 2016).
- www.chinamil.com.cn; (accesat în 12 februarie 2016).